

Ο Δραγούμης των Βαλκανικών Πολέμων

Νέα έκδοση από τον Πατάκη φέρνει στο φως μια άγνωστη περίοδο από την ταραγμένη ζωή μιας τραγικής φυσιογνωμίας

Ποιος ήταν τελικώς ο Ιων Δραγούμης; Ένας ονειροπόλος υπερπαιτριώτης; Το σύμβολο του αντιβενιζελισμού κατά τον Εθνικό Δικασμό, τόσο ώστε να το πληρώσει ακόμα και με τη ζωή του μέσα στους δρόμους της Αθήνας; Ένας οραματιστής πολιτικός που θα είχε πολλά να δώσει αν ζούσε; Υπέρμαχος της δημοτικής και χαρισματικός συγγραφέας; Το βέβαιο είναι ότι η συζήτηση γύρω από το πρόσωπό του, τον μύθο του, συνεχίζεται, με διαστρεβλώσεις και υπερβολές, με δαιμονοποιήσεις και αγιοποιήσεις, αλλά και μέσα από τη σοβαρή, συστηματική έρευνα και καταγραφή. Κι όμως, αυτός ο τόσο πολυσυζητημένος άνθρωπος έχει ακόμα «μυστικά». Έναν αιώνα μετά τη δολοφονία του, φαίνεται πως υπάρχουν ακόμα κείμενα, τεκμήρια, αρχεία που παραμένουν στην αφάνεια. Η νέα έκδοση «Ιων Δραγούμης: Τα «κρυμμένα» ημερολόγια, Οκτώβριος 1912 - Αυγούστος 1913» σε εισαγωγή-επιμέλεια-σκόλα του Νάντια Τσιγκα και με πρόλογο του Μάρκου Φ. Δραγούμη, που πρόκειται να κυκλοφορήσει σε λίγες ημέρες από τις εκδόσεις Πατάκη, ρίχνει φως σε μια κρίσιμη περίοδο τόσο για τον ίδιο τον Δραγούμη όσο και για την Ελλάδα (βρισκόμαστε ακριβώς πάνω στους Βαλκανικούς Πολέμους).

Πορτρέτο του Παύλου Μελά (1870-1904). Αριστερά, η Μαρίκα Κοτοπούλη (1887-1954) ως «Αμερικανός» δημοσιογράφος στα Πολεμικά Παναθήναια το 1913. Και οι δύο φωτογραφίες είναι από το Αρχείο Αθανασίου Σουλιάτη-Νικολαΐδη, Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα, Τμήμα Αρχείων, η πρώτη με αριθ. τεκμηρίου 7345, η δεύτερη 7327.

«Ο Ιων Δραγούμης είναι χρονολογικά ο πρώτος πεζογράφος μας που συνειδητοποιήσει τη σημασία, τον πλούτο, το βάθος του εσωτερικού ανθρώπου. Αυτός είναι ο κυριότερος τίτλος του». Η λογοτεχνική σημασία της μορφής και του έργου του **Ιωνος Δραγούμη** (Νέα Εστία, 1941).

Τα σκαμπανεβάσματα στις ψυχικές διαθέσεις και πεποιθήσεις του Δραγούμη είναι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του.

ΠΡΟΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Την άλλη μέρα το πρωί έφυγα, πάλι με το ίδιο αυτοκίνητο και πήραμε το δρόμο της Βέροιας, περάσαμε από τον κάμπο του Καϊλα-

πρέπει να ξεχνάμε ότι άλλος ήταν ο Ιων του 1902, άλλος του 1912 κι άλλος του 1920, στις παραμονές της δολοφονίας του». Σήμερα η «Κ» προδημοσιεύει ενδεικτικά αποσπάσματα από τις ημερολογιακές αυτές σημειώσεις: σκηνές από το μέτωπο των Βαλκανικών, μια άποψή του για τον Βενιζέλο, η παθιασμένη του σχέση με την Κοτοπούλη (πολύ τρυφερές βγαίνουν εδώ ο Δραγούμης), ο ισκιός του Παύλου Μελά. Πρόκειται για συναρπαστικό ανάγνωσμα, φροντισμένο και καλά επιμελημένο, που ζωντανεύει μια τραγική φιγούρα αλλά και μια μικρή όσο και καθοριστική για την Ελλάδα εποχή.

Η. Μ.

στά δάκρυα ή απέλπισια. Τά μάτια εκείνα τά κλαμένα μ' έκαμαν αδιάκοπα. Σ' όλο τό δρόμο, όπου έφτανα γύρευα να βρω χαρτί και μολύβι για νά τής γράψω γράμματα και τρόπο για νά τής τά στέλω. • Ακούγαμε τις κανονίες που έπεφταν συχνά πυκνά. Γίνονταν μάχη στά Γιαντισά. Φτάσαμε στό 'Επιτελείο τ' απόγευμα και έξακολουθούσε ή μάχη και ή βλέπαμε καθορότατα. Έμεις γυμναστή στον κάμπο ζεσεκίπαστοι και οι Τούρκοι στά Γιαντισά και σ' όλη τη λοφοσειρά. Έπεφταν οι θιβίδες ή έσκταν στόν αέρα και φωτίζαν, προπάντων τήν ώρα που άρχισε να σκοτεινιάζει. Κατά τις 6 σταμάτησε ή μάχη γιατί ήτανε νύχτα. Έβρεξε ψιλά ψιλά και φουσούσε βορριάς. Στήσαμε τά αντίσκηνα μας στό σκατόδι, φάγαμε λγάκι. Διηγούσαμε πάρα πολύ και πήγα μέ τον Αθηνογένη και ένα χοροφύλακα χέστη να φέρουμε νερό από ένα ποταμάκι μισή ώρα πιο μπρός από τό μέρος που ήμαστε. Ο χοροφύλακας που ήρχονταν πίσω μας, όλη τήν ώρα ήθελε νά φύγει να γυρίσει πίσω και μάς έλεγε «Πού πάτε, πάμε πίσω» και ήθελε νά βρει δικαιολογίες για νά γυρίσουμε πίσω. Τόν έβρισκα στά γέρα. • Ο Βενιζέλος δέ θυμάται. Καμιά θύμησή δέν έχει, ιστορία Έλληνική δέν αισθάνεται μέσα του. Νοιάζει μονάχα ένα κράτος Έλλάδα που είναι τό κέντρο κάθε του λογισμού και που πρέπει νά μεγαλώσει λίγο, τόσο όσο να γίνει σάν τό Βέλγιο. Είναι ό τελευταίος τύπος του πολιτικού αυτής της πολιτικής. Η ν' a point de remiscences. Και γι' αυτό είναι ειλικρινής στην πολιτική του. Δέν ξέρει τί θά πεί Μακεδονία και 'Ηπειρο και Θράκη, δέν ξέρει τη Βυζαντινή αυτοκρατορία, δέν ξέρει τους αγώνες που κάναμε σ' αυτά τά μέρη αιώνες τώρα πολεμώντας τους Σαλούς. Γι' αυτόν αυτά όλα δέν υπάρχουν, πώς νά τά πανέσει λοιπόν, αφού ούτε καν τά γνωρίζει; Η Κρήτη -που τήν ξέρει όμως αυτήν γιατί αγωνίστηκε εκεί- και μία μικρή Έλλάδα, αυτά γνωρίζει μονάχα. Αυτά τόν κάνουν πρωθυπουργό, αυτά τόν δίνουν τη βάση ή τό στυλόβήθ για νά πατεί άπάνω και νά όρίζει ανθρώπους, αυτά λοιπόν τού φτάνουν αυτούουδ. Και μπορεί νά βεβαιώνου πώς για τήν Κρήτη

έκανε τόν πόλεμο κι αυτός, μολοντί φαίνεται σά νά τόν έκαμε για νά μεγαλώσει τήν Έλλάδα. Πάλε ή Κρήτη μάς παράσχε, σάν πάντα. Δέν έκανε καινούρια πολιτική ό Βενιζέλος. • Στο Θέατρο του 'Ηρώδη, ή αγαπημένη μου στέκεται και άπαγγέλει Σολωμό και ή μεταόραση της 'Ιργένειας τού Γκαϊτε. Και γώ κάθομαι στά σκαλιά τόν θεατόν και άκούω ή ζεστή φωνή της καθαρά καθαρά, που κάθε λόγος της άρθρώνεται σά διαμάντι ή σά μαργαριτάρι σέ περιδέραιο, και βλέπω τό μικρό και μαύρο της μουντέκι με τά μάτια που δείχνουν τήν άφοσίωση τόν λογισμών της σέ κείνα που λέει. Βγήκαμε από τό σπατάκι μας και κεινη είναι χωρίς καπέλο, με τά σπατικά της φορέματα. Είναι σά μεταγογία τ' απόγεμα έτούτου. • Έγραφα έγώ στό γραφείο μας και κεινη κάθονταν στόν καναπέ και κεντούσε. Σηκώσα μία στιγμή τό κεφάλι και τής είπα: «Σέ λατρεύω». Συγκινημένη μου άποκρίθηκε: «Πώς με συγκινεί αυτό». Είπα: «Είμαι εύτυχημένος που δούλεύω εδώ σά κοντά σου». Αποκρίθηκε: «Και γώ νομίζω πώς είμαι στόν παράδεισο». • Έφυγα από τήν Αθήνα για τόν πόλεμο στις 13 τού Οχτώβρη, μέρα τού σά 1904 σκοτώθηκε από τούς Τούρκους στη Στάτιστα ό Παύλος Μελάς, και στό δρόμο που πήγα να μού έρχονταν όλοένα στό νού τά λόγια τούτα: «Δικαιώνεται τώρα ό Παύλος Μελάς».

Έναν αιώνα μετά τη δολοφονία του, φαίνεται πως υπάρχουν ακόμα κείμενα, τεκμήρια, αρχεία που παραμένουν στην αφάνεια.